

L'ONZE DE SETEMBRE A MOIÀ (1904-1939)

Jaume Clarà i Arisa¹

RESUM

La primera notícia sobre el coneixement que Rafel Casanova era fill de Moià data de 1904; des d'aleshores i, sobretot, des que es col·loca la primera pedra per a fer-li un monument, l'any 1914, la seva figura és objecte d'homenatge. L'article estudia la celebració de la Diada a Moià fins a la interrupció que representà el franquisme.

«Fou natural de Moyà D. Rafel de Casanova, conceller en cap de Barcelona, y com a tal governador durant el memorable siti que la ciutat comtal sofrí l'any 1714, essent mortalment ferit junt ab els demés quefes defensant la ciutat contra l'invasor.»²

Aquestes paraules, pronunciades pel tenor Francesc Viñas en la primera

1. La selecció fotogràfica que acompanya aquest text correspon a part de l'exposició sobre l'Onze de Setembre a Moià que es va poder veure al Museu de Moià entre el 10 de setembre del 2014 i el 9 de gener del 2015. En la selecció també hi van intervenir Mercè Bigorra, Josep Font, Elvira Permanyer i Roser Portet.
2. Francisco VIÑAS, «Quatre paraules als associats a la Lliga Defensa de l'Arbre Fruiter de la vila de Moyà ... en el dia de la primera festa de l'arbre fruiter», dins *Record de la Gran Festa de l'Arbre Fruiter (primera d'Espanya) celebrada 'l 6 d'agost de 1905 en la Il·lustre y Real Vila de Moyà*, Barcelona: Tip. «L'Avenç», 1905, p. 20.

Festa de l'Arbre Fruiter, l'any 1905, són el testimoni més antic del coneixement que es tenia, des de la nostra vila, del fet que Rafel Casanova fos fill de Moià. El mateix Viñas s'enorgulliria més endavant d'haver estat l'introduïdor de la dada històrica a Moià,³ i, pel que sabem fins ara, els fets no el desmenteixen pas.

A nivell català, i en concret a la ciutat de Barcelona, el primer homenatge a Casanova va consistir a batejar amb el seu nom un dels nous carrers de l'Eixample; això succeïa cap a 1865. Més tard, en 1888, vindria la col·locació d'una estàtua, obra de Rossend Nobas, en el Saló de Sant Joan. En ambdós casos la figura de Casanova era una més entre les que poblaven el nomenclàtor viari barceloní o bé ornaven l'actual passeig de Lluís Companys. Però en pocs anys va anar arrelant el costum d'homenatjar amb ofrenes florals la figura de Casanova com a símbol de les llibertats perdudes, de manera que, quan en la primera dècada del segle xx cristal·litzà el catalanisme com a moviment polític, la figura de Casanova ja estava plenament consolidada en l'imaginari popular.

El discurs de Viñas de 1905 s'insereix, per tant, en el context d'una Festa de l'Arbre Fruiter celebrada quan començava a despuntar aquest catalanisme polític.

Durant la dècada següent, el reconeixement de l'origen moianès de la figura de Casanova es va anar fent més present. En són exemples algunes visites realitzades per excursionistes a la Torre de Casanova, la masia familiar on llavors es creia que havia nascut Casanova⁴ i, sobretot, la publicació de la biografia de Josep Rafel Carreras i Bulbena,⁵ per a la qual l'autor es va posar en contacte amb l'escolapi P. Glicerí Nonell i, sobretot, amb Mn. Salvador Roqueta, que li proporcionà algunes dades de l'arxiu parroquial de la vila. El *Butlletí* es féu de seguida ressò del llibre⁶ i, a partir del juny de 1914 i fins al juny de 1915, publicaria a les seves pàgines el text de Carreras i Bulbena, amb algunes notes afegides pel vicari parroquial Mn. Joan Soler, que aportaven detalls sobre els orígens moianesos del personatge.

3. Vegeu la citació del *Clar i Net* del 3 de setembre de 1932, que hem reproduït en diverses ocasions, la darrera d'elles en l'article «Viñas, més enllà del tenor: de les cròniques romanes al *Rafelet*», *Modilianum*, núm. 50 (2014), p. 68.
4. *La Vanguardia*, 27 abril 1912, p. 3, parla d'una excursió del Centre Excursionista de Catalunya a l'Estany, que s'aturà a Moià, on «A invitación de una comisión de vecinos visitaron la casa en que nació el *conceller en cap* de Barcelona, Rafael de Casanova, la cual se encuentra en los alrededores de la población».
5. Josep Rafel CARRERAS I BULBENA, *Antoni de Villarroel, Rafel Casanova i Sebastià de Dalmau, heroics defensors de Barcelonès en lo siti de 1713-14*, Barcelona: Imprempta Editorial Barcelonès, 1912.
6. *Butlletí de la Lliga Defensa de l'Arbre Fruiter* (a partir d'ara *Butlletí*), octubre 1912, pp. 6-7.

La celebració del segon centenari

No seria, però, fins a 1914, coincidint amb el segon centenari dels fets de l'Onze de Setembre, que la figura de Casanova prendria més relleu. A Moià, llavors, el catalanisme encara constituïa un nucli minoritari, que actuava a través d'entitats com l'Ateneu, el Cercle Regionalista o una entitat fundada el mateix 1914 i batejada només amb el nom de «Rafel Casanova». Malgrat ser el catalanisme minoritari, l'any 1914 s'endegaren diverses actuacions per a commemorar l'efemèride.

La celebració es començà a preparar el darrer diumenge de setembre de l'any anterior, 1713, amb una reunió celebrada a la Casa de la Vila que «tingué per objecte comunicar-se impresions respecte de les festes amb que l'any vinent, según centenari de la terrible jornada contra les tropes de Felip V, la nostra vila honrarà la memoria del seu fill il·lustre en Rafel de Casanova».⁷ La reunió era impulsada per Josep Antoni de Torrents, el propietari de Can Rocafort, a Moià, i també, a Sant Boi de Llobregat, de Can Torrents i de la tomba on estava enterrat Rafel Casanova en l'església parroquial d'aquella població del Baix Llobregat.⁸ Uns mesos més tard, dins el marc de les reivindicacions barcelonines de portar les restes mortals de l'antic conseller en cap des de Sant Boi cap a Barcelona, el 12 de juliol de 1914, el ple de l'Ajuntament de Moià aprovava demanar que les restes fossin portades al vas sepulcral que la família Casanova tenia a l'església parroquial de Moià.⁹

Finalment, el 13 de setembre (el diumenge més proper al dia 11) es dedicava amb el nom de «Carrer d'en Rafel Casanova» la via pública on hi havia la casa on nasqué el darrer conseller en cap; a continuació, a la baixada del Mestre, es col·locava la primera pedra d'un monument que no acabà fent-se mai. Vegem la crònica dels actes que publicà el diari barceloní *La Vanguardia*:¹⁰

Moyá.

El pasado domingo se celebraron en esta villa grandes fiestas para perpetuar la memoria del último conceller en cap Rafael de Casanova.

Con asistencia de todas las autoridades, representantes de las entidades y de las principales personalidades, entre las cuales se hallaba el celebrado tenor don Francisco Viñas, se celebraron solemnes oficios en sufragio del alma del ilustre patricio.

7. «Reunió important», *Butlletí*, octubre 1913, p. 6.

8. Carles SERRET I BERNÚS, *Fa cent anys: oposició al trasllat de les despulles de Casanova (agost de 1914)* [en línia], <<http://museusantboi.blogspot.com.es/2014/08/fa-cent-anyos-oposicio-al-trasllat-de.html>> [consulta: 17 maig 2015].

9. Ajuntament de Moià, Actes municipals, 12 juliol 1914. *Butlletí*, agost 1914, pp. 6-7.

10. *La Vanguardia*, 16 setembre 1914, p. 12.

Fotografies de Can Casanova, del sabadellenc Josep Obradors, publicades a *La Hormiga de Oro*, el 19 de setembre de 1914

A continuació, y previo discurso del representante del Ayuntamiento, se procedió al descubrimiento de una artística lápida, con la cual se dió el nombre de calle d'en Rafel de Casanova á la misma donde se halla enclavada la casa histórica de la familia de los Casanova.

Una vez terminados los anteriores actos, todos los asistentes se trasladaron al sitio donde debía colocarse la primera piedra que debe servir de base al monumento que, por suscripción popular, se erigirá en Moyá. Antes de proceder á la bendición y colocación de la citada piedra, un delegado especial de la «Lliga Regionalista», y en representación del diputado por aquel distrito, don Francisco Cambó, primero, y otro de la «Unió Catalanista», después, pronunciaron patrióticos discursos enalteciendo las virtudes del ilustre caudillo, siendo calurosamente aplaudidos por el gentío que llenaba por completo la plaza donde se verificó la ceremonia. Acto seguido de terminados los discursos, se procedió á la firma del acta que ha de dar fé á nuestros venideros del acto celebrado, procediéndose á continuación

á la solemne bendición del bloque, á cuya ceremonia procedió el cura párroco revestido de gran solemnidad.

Per altra part, ja uns quants mesos abans, l'ajuntament havia distribuït una circular per tot Catalunya demanant aportacions per a comprar Can Casanova amb l'objectiu de destinar la casa a escola catalana i a museu dedicat al darrer conseller en cap.¹¹ El projecte tampoc no va reeixir.¹²

11. «Per a honrar la memoria del nostre ilustre compatriota Rafel de Casanova. — Firmada per totes les autoritats i corporacions de la vila s'ha escampat per tot Catalunya una circular, a fi de reunir fonsos per a adquirir per suscripció la casa aon nasqué l'últim conseller en cap de Barcelona, en Rafel de Casanova, màrtir de la patria. Se demana també en la circular que la casa que's tracta de comprar a escola catalana i museu aon se conservin tots els objectes que puguin reunir-se que guardin d'aprop o de lluny, relació amb el nostre compatriota ilustre. Existeix el propòsit de celebrar solemnement la adquisició, procurant que coincideixi amb el segon centenari de la fetxa en que Rafel de Casanova caigué ferit al peu de les muralles de Barcelona, defensant les llivertats de la terra» (*Butlletí*, març 1914, p. 5).

Eclosió de la Diada

Després dels actes del segon centenari, la Diada pateix uns anys d'aturada i no és fins a 1917-1918 que la celebració pren volada. És un moment d'apogeu del catalanisme, que es converteix en la força dominant a nivell municipal, i amb la creació d'una nova entitat de caràcter catalanista (el Foment Nacionalista Català Rafel Casanova). Fins que la dictadura no ho aturi, la celebració que es convertiria en central durant aquells anys fou l'homenatge floral que tenia lloc a la plaça de Sant Sebastià, davant la Casa de la Vila, i amb una estàtua que era una reproducció en petit de la que Rossend Nobas havia fet per al Saló de Sant Joan de Barcelona; una estàtua petita que, des d'aquell moment, passà a ser coneguda com el *Rafelet*.

El *Butlletí* de l'octubre de 1918 oferí una crònica dels actes d'aquell any, en la qual esmenta que també se n'havien fet l'any anterior. De la crònica destaca, a part del component literàrio-patriòtic de l'acte, la crítica de Tomàs Vidal del fet que no s'hagués realitzat res més després de col·locar la primera pedra del monument quatre anys abans:¹³

En el saló del cafè Sant Gral, tingué lloc el dia onze de Setembre prop-passat, la vetllada literària per honrar al defensor de les llibertats, que un dia arrebatà als catalans, el rei Felip V, de trista recordança. Amb assistència de les autoritats, ocupant també un lloc de distinció l'honorable patrici, en Francesc Viñas, i estant el local atapat de gent de tots els estaments de la Vila, patria del heroe que s'homenatjava, es donà començ a les nou del vespre, amb un eloqüent discurs del Secretari del Ajuntament Sr. Canet, qui a grans parrafades explicà la gran figura de'n Rafel de Casanova i la heroica resistència en el siti de Barcelona, demostrant tenir gran coneixament històric dels fets realitzats per ell, en nostra terra.

Acte seguit es donà començ als treballs poètics i en prosa, pels següents fills de nostra Vila. Rnt. Salvador Roqueta, «Remembransa»; Francisco Sarri, «Heroes del any 1714»; Josep Tresserra, «Memento»; Josep Serra, «Sagramental i patria»; Josep Pons, «La cançó de la bandera»; Ramón Cantó, «La cançó nostra»; Sebastià Roca, «L'àliga»; Miquel Oller, «Perqué l'home pren estat»; Joan Estevanell, «L'agonia»; Josep Grau, «El darrer jorn de ma patria»; Ramón Queralt, «El fossar de la morera»; Josep Solá, «Les sogres».

El Sr. Tomás Vidal feu un discurs que tenia per lema: «Rafel de Casanova i amor a la patria». En el qual després d'explicar la heròica defensa de Barcelona per en Rafel de Casanova, digué que la primera pedra que temps enrera col·locaren en nostra Vila per aixecar un monument a nostra patriota, no tindria d'estar amb

12. Només tenim constància de la resposta entusiasta —però sense oferir cap diner— de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i de l'oferiment dels serveis gratuïts per a fer el projecte d'escola per part de l'arquitecte barceloní Ricard Giralt (*Butlletí*, abril 1914, p. 6; la correspondència original es pot consultar a Arxiu Històric de Moià, Oficis d'entrada, 1914). Des de l'Ajuntament de Moià també es va demanar, sense èxit, que la Mancomunitat de Catalunya adquirís la casa (*Butlletí*, maig 1914, pp. 6-7).

13. *Butlletí*, octubre 1918, pp. 4-5.

el deixament propi dels pobles que no senten amor a la patria; pobles més petits que'l nostre han aixecat als seus fills predilectes, deduïnt en conseqüència que la primera ja posada no ha d'estar estacionada, sinó que tots els Moyanesos i vers patriotes han de fer un esforç i alçarli quant mes aviat millor un monument; acabant la peroració amb un calurós ¡visca Catalunya! que fou aplaudit amb entussiasme. En Joan Estevanell, un dels organitzadors, donà les gracies a tots amb sentides i patriòtiques paraules. La concurrència sortí molt complaguda.

L'edició següent, la de 1919, encara fou més lluïda, amb una nodrida representació política: l'alcalde de Moià, Josep Riera, i alguns regidors; el diputat per Manresa Anton Arderius; l'alcalde de Santa Maria d'Oló, Ramon Vilà; l'alcalde de Castellterçol, Josep Cuspinera; una comissió d'Artés formada per Josep Malé, Anton Surinyach i Joan Puig; Teòtim Gaya, del Centre Regionalista de Sarrià; l'ex-alcalde de Manresa Coll i Roca, Anton Oller i el regidor Agustí Coma; una delegació del Casal Regionalista i Joventut Nacionalista de Manresa, i Josep Soler, de la Lliga Regionalista de la mateixa ciutat. A aquests s'hi afegiren més tard el diputat a Corts pel districte de Castellterçol, Rafel Vehils, i el del districte de Sant Feliu de Llobregat, Antoni Miracle.¹⁴ La comitiva es reuní a la seu del Foment Nacionalista Català Rafel Casanova, al carrer de la Cendra, i es desplaçà a fer l'ofrena floral a la plaça de Sant Sebastià, on un grup de noies de la vila havia distribuït «banderetes catalanes amb una dedicatoria honorant a n'en Casanova». A continuació, discursos dels polítics assistents i interpretació dels *Segadors*. El matí conclugué amb un vermut a la seu del Foment i, després, un dinar a Cal Tià amb una cinquantena de comensals. A la tarda, un míting al Foment serví com a inauguració de l'entitat.¹⁵

Les successives edicions matingueren un nivell de celebració similar, només alterat l'any 1922 per culpa de la pluja.¹⁶

En relació amb el monument definitiu, la crònica del *Butlletí* de la celebració de 1920 informava que «els treballs preparatoris per a la construcció, es troben ultimats i és quasi segur que començarà de construir-se». Dos anys més tard, el 27 de novembre de 1922, quan el Foment organitzà un «acte nacionalista» en homenatge a Rafel Casanova, les delegacions forànies visitaren Can Casanova i també «el lloc on hi ha la primera pedra del monument que encara està per erigir».¹⁷ Tot seguit sembla que la qüestió del monument es comença a desencallar, amb la creació d'una comissió per part de l'ajuntament i del Foment, de la qual formaven part entitats d'àmbit català (Lliga Regionalista, Federació Democràtica Nacionalista, Acció Catalana, Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria,

14. Segons el *Butlletí*, octubre 1919, pp. 3-5.

15. Vegeu-ne una completa crònica al *Butlletí*, octubre 1919, pp. 3-5.

16. Cf. *Butlletí*, octubre 1920, pp. 1-5 (amb la crònica més extensa de tots aquests anys); octubre 1921, p. 6; octubre 1922, pp. 4-5.

17. *Butlletí*, desembre 1922, pp. 4-5.

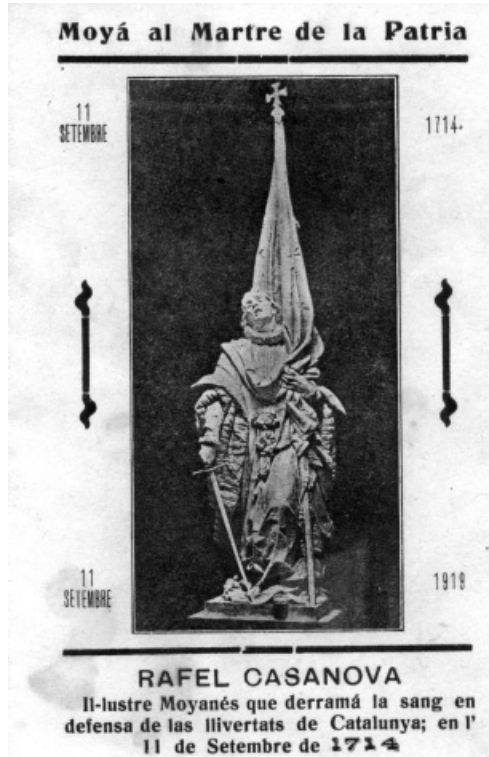
Unió Catalanista), a més del tenor Francesc Viñas i el rector de Moià.¹⁸ El paper de Viñas en la comissió fou cabdal: va proposar fer una subscripció a nivell català i destinar els diners, de manera preferent, a la construcció d'unes escoles a Moià i, de manera complementària, a fer un petit monument a Casanova davant de la seva casa natal.¹⁹

Monument a en Rafel Casanova.

En la reunió que tingueren les societats catalanistes de Barcelona, per dit objecte, hi assistí, en nom de la vila, el senyor Viñas, que proposà, que la millor manera de perpetuar la seva memòria, en la forma més profitosa seria la de obrir una sotscripció en la que deurien concórrer totes les associacions catalanistes del món, i els bons catalans que cultiven l'ideal de pàtria.

Recollides les quantitats, que's poguessen, haurien de dedicar-se a la construcció d'uns locals per escoles, posades en la forma més moderna. Portarien el nom de Escoles de'n Rafel Casanova, creant un capital de 25.000 ptes., administrades per un patronat, qual president hauria de ésser l'Alcalde de Moyá. Amb el fruit d'aquestes quantitats s'establiria una escola nocturna, que durant els nou mesos de l'any, podria ésser dirigida per mestre de l'Escola Municipal, amb la qual milloraria la seva posició, o be si aquest no fos prou complidor, es donaria a un altre, que fos capàs. En aquesta escola nocturna, hi podrien concórrer tots els que volguessen: pro la seva finalitat seria l'ensenyar de llegir i escriure a n'els grans que treballen, i no pogueren anar a l'escola de petits, per lo tant son analfabets. Llibres de text, podrien ésser la història de Catalunya i la de Moyá. En quant a monument complementari, proposà una petita estatua, imitant la de Barcelona, posada allà devant de la casa, ahont hi ha el grupo de noqueres, convenientment urbanisat.

Proposà també, que'n aquesta comissió, hi formesin part totes les societats de

Recordatori de la celebració de la Diada a Moià, l'any 1919 (Arxiu Històric de Moià)

18. *Butlletí*, gener 1923, pp. 5-6.

19. *Butlletí*, febrer 1923, pp. 5-6.

Moyá. La Lliga Regionalista de Barcelona, donant exemple, ha delegat ja a en Joan Garriga i Masó, per formar part de dita comissió.

Durant els mesos següents, dos arquitectes passaren per Moià, per fer un pla de noves escoles.²⁰ I, sobretot, es va fer circular un manifest, demanant aportacions:²¹

CATALANS: En el concert de patriòtiques veus que s'han aixecat arreu de Catalunya per proclamar símbol de la seva fortitut l'heroic Conseller en cap de Barcelona en els enguniosos moments de la pèrdua de les llibertats catalanes, es vol ajuntar la vila de Moyá on nasqué En Rafel Casanova, retent també perdurable tribut al seu record.

Es per això que, a iniciativa de patricis moyanesos, es constituí una Comissió integrada pels sotsasignats, la qual ha considerat que de cap millor manera no es pot perpetuar el nom del benemèrit català que fent que al seu aixoplug aprengui la mainada les lliçons del viure amb saber, honradesa i altruisme per tal de aplicar els coneixements adquirits al treball honrat i, sentint joia de posseir los, siguin propagats per a que serveixin a tot altre ser humà.

Així la Comissió sotsasignada ha [al]cordat l'erecció, en la vila de Moyá, d'un edifici que serà Escola del Poble i portarà el venerat nom de Rafel Casanova.

Aquest monument, fornal on s'emmotllin les consciències dels homes de demà, caldrà aixecar-lo amb la cooperació dels catalans tots; que no fóra obra bona, si a la seva realització no contribuïssin els fills de la generosa terra que estimen com el d'un germà gran el record d'aquell Home-Símbol, les virtuts cíviques del qual suraran sempre per damunt la futura Escola per enrobustir les consciències dels moyanesos.

Contribuiu-hi, doncs, catalans, quiscún en la mesura de les vostres forces. Que l'Escola Rafel Casanova, aixecada a la petita vila de Moyá, sigui, com el seu titular per als homes, l'Escola-Símbol de la Catalunya total.

Barcelona, 1923.

Per l'Ajuntament de Moyá, Nazari Alibés, alcalde; per les Entitats moianenques, Francisco Viñas; per l'Associació Protectora de l'ensenyança Catalana, Joan Ruiz i Porta; pel Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, Antoni Argelaguet; per la Unió Catalanista, Pere Manen i Artés; per la Lliga Regionalista, Joan Garriga i Massó; per Acció Catalana, Joan Draper; per Federació Democràtica Nacionalista, Manuel Pagés.

NOTA. A l'objecte de poder iniciar en la festa nacional del 11 de setembre que ve la realització del projecte, es prega que per tot el dia 31 de juliol es remetin les llistes a la comissió.

Totes aquestes iniciatives quedaren desmuntades pel cop d'estat del general Miguel Primo de Rivera, el 13 de setembre de 1923. De la celebració de la Diada que havia tingut lloc a Moià només dos dies abans, no disposem de cap crònica ni tampoc de fotografies.

20. *Butlletí*, maig 1923, p. 7.

21. *Butlletí*, agost 1923, pp. 2-3. No hem sabut trobar cap exemplar del manifest original.

El parèntesi de la dictadura

La dictadura primo-riverista posà fi a qualsevol forma de manifestació de catalanisme. El Foment Nacionalista Català Rafel Casanova fou tot seguit clausurat.²² Les notícies que tenim d'aquest període són ben escasses. Segons el *Butlletí*, l'any 1924 «alguns entusiastes de les llibertats de Catalunya feren celebrar un ofici de difunts a la nostra església parroquial, en el dia 11 del mes passat, per record dels que derramaren la sang en defensa de la causa catalana i d'una manera especial per En Rafel de Casanova, fill de nostra vila.»²³

No sabem si l'ofici de difunts se celebrà en anys posteriors o bé si es prohibí que la premsa moianesa se'n fes ressò. Hem d'esperar a l'any 1930, mesos després que el general Primo de Rivera fos substituït pel general Berenguer, per a trobar en el *Butlletí* una nova referència a la celebració:²⁴

El dia 11 del prop-passat, alguns veïns de nostra vila festejaren la memòria del fill il·lustre de la vila En Rafel de Casanova, engalanant llurs balcons amb la bandera catalana, i al vespre es ballaren sardanes, que foren força animades. Hi hagué també focs artificials.

La Diada durant la República

Hem de suposar que l'any 1931 la Diada es va tornar a celebrar de manera pública i oficial. Però ni el *Butlletí* hi va dedicar cap menció en les seves pàgines ni tampoc hem vist mai cap fotografia de l'acte.

Si s'hagués fet aquest any, hauria d'haver estat en un monument provisional, com els col·locats en la plaça de Sant Sebastià abans de la dictadura. Perquè no és fins al 16 d'agost de 1932 que es col·loca una estàtua de Rafel Casanova, de manera estable, a la plaça de l'Hospital. Sobre aquest important esdeveniment, promogut pel tenor Francesc Viñas i que comptà amb la primera presència a Moià del president de la Generalitat Francesc Macià, com també de les discrepàncies que aquest fet comportà a nivell polític local entre les forces de dretes i d'esquerres, no hi insistirem, ja que ho hem tractat en diversos articles anteriors.²⁵

22. «Amb motiu de ser dissolt pel Directori militar el Foment Nacionalista "Rafel Casanova" de nostre vila, s'ha creat en dit lloc un café públic anomenat café Sant Gral en record de la antiga institució coral que havia existit allí» (*Butlletí*, novembre 1923, p. 7).

23. *Butlletí*, octubre 1924, p. 6.

24. *Butlletí*, octubre 1930, p. 6.

25. Vegeu Jaume CLARÀ i ARISA, «Viñas, més enllà del tenor: de les cròniques romanes al *Rafelet*», *Modilianum*, núm. 50 (2014), pp. 68-70; «Conflictivitat política i social a Moià durant la Segona República (1931-1936)», *Modilianum*, núm. 30 (2004), pp. 15-19; *L'obra cívica del tenor Francesc Viñas: cent anys de la Festa de l'Arbre Fruïter (1904-2004)*, [Moià]: Ajuntament de Moià; [Barcelona]: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, pp. 63-69; «Francesc Viñas i l'estàtua d'en Rafel Casanova», *Modilianum*, núm. 7 (1992), pp. 63-74.

Clar i Net, revista de les esquerres moianeses, del 17 de setembre del 1932 (col·l. J. i M.T. Pascual)

L'Onze de Setembre de 1932, poques setmanes després d'inaugurar-se la nova estàtua, es féu l'ofrena floral en el nou emplaçament, després de baixar en manifestació des de la Casa de la Vila, acompanyats per l'orquestra del poble. A la plaça de l'Hospital, que havia estat rebatejada amb el nom de Francesc Macià, la nena Josefina Fàbregas²⁶ féu un petit discurs explicant el simbolisme de l'acte; a continuació també parlaren el dirigent d'esquerres i pare de la nena, Benvingut Fàbregas, i, en nom de l'ajuntament, Francesc Vilardell. L'Orfeó Sant Graal interpretà el *Cant de la Senyera* i les versions nova i antiga dels *Segadors*. El monument fou ornat amb nou corones de flors, entre elles les que oferiren els ajuntaments de Barcelona i Moià, les entitats moianeses del Foment Nacionalista Repu-

blicà, l'Avenç Obrer Català, l'Orfeó Sant Graal i els Fejocistes.²⁷

La Diada de 1933 es caracteritzà per la divisió política, amb dues manifestacions separades. La primera, a les deu del matí, a càrrec de l'Orfeó Moianès, la Lliga Catalana, el Foment Catalanista, el Casal Catòlic, els Fejocistes i Cívica Femenina, amb parlaments de Josep Solà, Pius Sarri, Concepció Alibés i la nena Maria Soler. I a les onze, la de l'Avenç Obrer Català, el Grup Feminal de l'Avenç i el president de la comissió gestora que llavors regia l'ajuntament, Josep Tresserras, d'Esquerra; parlà aquest darrer i també Domènec Mas, en nom de l'Avenç.²⁸

Dels actes de l'any 1934, poc abans dels Fets d'Octubre, el *Butlletí* només en publicà una breu nota, de la qual sembla deduir-se que, a diferència de

26. Volem tenir un record des d'aquestes pàgines per a Josefina Fàbregas i Fontfreda, filla de l'alcalde Benvingut Fàbregas, traspassada a Terrassa, als noranta-un anys, el dia 14 de juny del 2015.

27. *Butlletí*, octubre 1932, p. 6.

28. *Butlletí*, octubre 1933, p. 7.

l'any anterior, foren unitaris. També posa en relleu l'intercanvi de corones entre els ajuntaments de Moià i Barcelona per als monuments de les poblacions respectives.²⁹ Les conseqüències de la revolta d'octubre es feren notar en la Diada de l'any següent, quan només, «degut a les circumstàncies actuals, amb caràcter personal, foren portades varies corones a l'estàtua de l'insigne patrici En Rafel de Casanova».³⁰

L'Onze de Setembre de 1936, en canvi, sí que fou objecte de celebració, però marcada per la guerra civil iniciada el mes de juliol anterior. Amb un ajuntament presidit per Benvingut Fàbregas i un Comitè de Milícies Antifeixistes encapçalat per Josep Tresserras, els actes comptaren amb la presència del destacament policial del tinent Josep Planellas, destinat per la Generalitat a Moià per a intentar posar ordre en la situació revolucionària que s'havia viscut després de l'aixecament militar del 18 de juliol.

Les Diades de 1937 i 1938 també es van celebrar amb cert cerimonial (amb presència de l'ajuntament, entitats sindicals, escoles, etc.), malgrat la difícil situació bèl·lica que es vivia.³¹

El 29 de gener del 1939, les tropes franquistes ocupaven Moià. El dia 17 de juny —segons el dietari de Joan Estevanell—, gairebé mig any després de l'ocupació, l'estàtua era retirada i ningú no va saber on anà a parar.³² Al Museu hi quedà, mig arraconada, l'estàtua petita que s'havia fet servir a la plaça de Sant Sebastià, i el pedestal quedà buit, sense donar-li durant quaranta anys cap altra utilitat.

29. *Butlletí*, octubre 1934, p. 7.

30. *Butlletí*, octubre 1935, p. 5. Ramon Cantó, en el seu dietari inèdit, escrivia: «Festa d'en Rafel Casanova, no és pas com els altres anys; encare que s'han portat moltes corones, molts treballen i am motiu del estat de guerra no s'ha fet cap manifestació de rej...]; uns joves volien fer sardanes a la tarde 'l Parc i el alcalde a denegat el permís. El Foment fan cine amb la festivitat d'avui.»

31. Vegeu-ne els breus detalls que en dóna Joan ESTEVANELL I RIERA, *Vida quotidiana i salvació del patrimoni a la rereguarda: dietari de Joan Estevanell, Moià, 1936-1940*, Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2010.

32. «Existeixen diverses versions, cap d'elles documentada, sobre quina va ser la seva destinació. Hi ha qui afirma que fou retornada a la família Viñas, ja que havia estat pagada per ells i hom afirma haver-la vista en anys posteriors guardada en una dependència de la casa moianesa dels Viñas. Una altra versió la situa amagada als baixos del cafè del Círcol, on romangué bastant temps, fins que després del canvi d'arrendataris del local desaparegué, desconeixent-se si fou venuda per a fondre el metall o bé a algun col·leccionista» (Ramon TARTER I FONTS, *Rafel Casanova, Moià: Modilianum*, 1996, p. 22).

Primera pedra al monument de Rafel Casanova a la baixada del Mestre,
13 de setembre de 1914 (fot. J. Obradors; col·l. M. Alsina)

Celebració de la Diada de 1921, al carrer de la Cendra, davant el Foment
Nacionalista Català Rafel Casanova (fot. S. Renom; col·l. A. Grau)

Estàtua no permanent del Rafelet, davant l'església de Sant Sebastià,
l'any 1919 (fot. S. Renom; col·l. A. Grau)

Els alcaldes de Moià, Josep Riera, i Castellterçol, Josep Cuspinera, amb els diputats Rafel Vehils (segon per l'esquerra), Antoni Miracle i Antoni Arderius, l'any 1919 (fot. S. Renom; col·lecció J. Carrera)

El president de la Generalitat, Francesc Macià, en la inauguració de l'estàtua, el 16 d'agost de 1932; al seu costat, el dirigent d'ERC Francesc Farreras i Duran i el tenor Francesc Viñas (fot. J.M. Sagarra; col·l. J. Clarà)

Ofrena floral de l'ajuntament, amb el segon tinent Josep Juncadella, el primer tinent Nazari Alibés i el regidor Joan Pomier, amb la nena Josefina Fàbregas al mig, l'any 1932 (fot. J. Renom; col·l. J. Clarà)

L'alcalde, Benvingut Fàbregas, l'11 de setembre de 1936, en presència, entre altres, del tinent Josep Planellas i del regidor Domènec Mas, amb un diari a la butxaca (fot. J. Renom; col·l. M. Alsina)